

УДК 811.161.2'282'367:821.161.2

DOI 10.58423/2786-6726/2026-2-223-236

ISSN 2786-6726 (Online), ISSN 2786-6718 (Print)

Надійшла до редакції: 12.03.2026

Схвалено до друку: 29.04.2026

Опубліковано: 30.05.2026

Гримашевич Галина

Діалектні частки в збірці прозових мініатюр Олени Лотоцької «Ангели в намистах»

1. Актуальність

У сучасному художньому дискурсі спостерігаємо актуалізацію діалектних особливостей говорів українськомовного етноконтинууму, які, функціуючи в тексті, стають важливим складником увиразнення мовлення персонажів та ідіостилю автора. Як зазначають мовознавці, діалектизм, потрапляючи до художнього тексту, перестає бути звичайним говірковим елементом, а відразу набуває додаткових смислових та естетичних відтінків, різко контрастує з літературно-нормативною організованістю тексту й через те стилістично дуже увиразнюється, водночас експресивність діалектизму підтримується, безперечно, ще й тим враженням мовної свіжості, небуденості, яке він справляє на читача (Чабаненко, 2002, с. 243).

Актуальність нашого дослідження зумовлена передовсім тим, що збірка прозових мініатюр Олени Лотоцької «Ангели в намистах» (Лотоцька, 2023) надзвичайно багата на різнорівневий говірковий матеріал, який виразно демонструє діалектні особливості середньополіської говірки, рідної для письменниці, тому й привертає увагу мовознавців як важливий складник ідіостилю авторки. Хоча окремі аспекти актуалізації діалектних рис (фонетичних, морфологічних, лексичних) у художньому дискурсі письменниці на матеріалі зазначеної збірки вже були в полі зору дослідників, водночас діалектні форми службових частин мови, насамперед часток як найбільш уживаних репрезентантів неповнозначних слів, якими наповнене мовлення персонажів збірки, жителів сучасного

Acta Academiae Beregsasiensis, Philologica 2026/2: 223–236.

поліського села, передовсім жінок, досі не привертали уваги діалектологів у контексті системного дослідження морфологічних діалектизмів збірки малої прози «Ангели в намистах».

2. Аналіз останніх досліджень та публікацій

Насамперед зауважимо, що творчість Олени Лотоцької, перу якої належить дві збірки прозових мініатюр «Нині зозуля кувала» (Лотоцька, 2020) та «Ангели в намистах» (Лотоцька, 2023), уже привертала увагу мовознавців-діалектологів у контексті представлення в ній середньополіських діалектизмів. Передовсім відзначимо напрацювання в цій царині Ю. Громика та А. Яворського, які в контексті дослідження поліських діалектних рис у сучасній художній літературі з-поміж інших авторів акцентували й на творчості Олени Лотоцької (Громик-Яворський, 2022а, 2022б), зокрема на текстах першої збірки, системно дослідивши наповнення художнього дискурсу письменниці говірковими елементами різних мовних рівнів, особливо фонетичного та морфологічного. Водночас говіркову фонетику збірки «Нині зозуля кувала» докладно проаналізувала І. Дружук (2023).

Досліджувана збірка «Ангели в намистах» стала джерелом для написання низки статей Г. Гримашевич, у яких схарактеризовано представлені в текстах фонетичні середньополіські риси в царині вокалізму (Гримашевич, 2025а) та консонантизму (Гримашевич, 2024в), проаналізовано морфологічні діалектизми в системі іменних частин мови (Гримашевич, 2024б) та дієслова (Гримашевич, 2024а), досліджено топоніми як складник онімного простору творів письменниці (Гримашевич, 2025б). Крім того, Ю. Громик у післямові до видання, відзначаючи високу художню майстерність та скрупульозність у відтворенні поліського колориту, народнорозмовної стихії й великої поваги до мовлення земляків, характеризує наповнення зразків малої прози збірки «Ангели в намистах» фонетичними, словотвірними, морфологічними, лексичними та фразеологічними діалектизмами, аналізує їх у контексті актуалізації та репрезентації говіркового мовлення однієї із середньополіських говірок – с. Крупове Дубровицького р-ну Рівненської обл., адже саме мовлення цього населеного пункту представила увазі читачів Олена Лотоцька (Громик, 2023, с. 364–381). Водночас учений зазначає, що в досліджуваній збірці виявлено відмінності від літературної мови в оформленні службових слів, наприклад, відзначено прийменники *криме*, *келе* 'біля', частки *оно* 'тільки', *оньо* 'он', *ши* 'ще', *не* 'ні', *але* 'гаразд', *будто* 'буцім, ніби', *даже*, *дажесть* 'навіть', *гето* 'це'; крім того, з мовлення поліщуків перенесено деякі сполучники, зокрема єднальні *да*, *да й*, умови *єслі*, *коб*, допусту *хоть*

(Громик, 2023, с. 375). Наведені приклади засвідчують перевагу в уживанні саме часток, які мають низку відмінних від літературної мови форм.

Зазначені вище та інші зафіксовані в текстах авторки частки з виразними діалектними рисами викликають зацікавлення не лише з позиції їх говіркової віднесеності, збереження в них передовсім фонетичних діалектних рис, а й у контексті модальності, експресивності, оскільки мовна майстерність письменниці стилістично інтенсифікувала ці службові слова, надала їм виразності, уможливила їх перетворення на емоційні доміанти висловів персонажів.

3. Мета і завдання дослідження

Мета наукової розвідки – проаналізувати морфологічні діалектизми в царині частки, представлені в збірці прозових мініатюр «Ангели в намистах» Олени Лотоцької, як виразний складник говіркової системи та ідіостилю письменниці.

Реалізація поставленої мети передбачає розв'язання низки завдань: 1) схарактеризувати особливості функціонування діалектних варіантів часток, виокремлених методом суцільного відбору із зазначеної збірки зразків малої прози авторки; 2) визначити наявність зафіксованих говіркових форм часток на обширах поліського етномовного континууму як підтвердження їхнього функціонування в мовленні персонажів Олени Лотоцької; 3) схарактеризувати системність репрезентації часток – морфологічних діалектизмів – як виразного складника ідіостилю письменниці.

4. Матеріал дослідження

Матеріалом для написання статті слугувала передовсім збірка прозових мініатюр Олени Лотоцької «Ангели в намистах», у якій зафіксовано значну кількість часток із виразними говірковими рисами, наукова література з досліджуваної проблеми та лексикографічні видання, які репрезентують поліський мовний обшир.

5. Методи дослідження

У статті застосовано такі методи: описовий – для узагальнення напрацювань учених у контексті порушеної проблеми та для систематизації, класифікації й інтерпретації досліджуваного діалектного матеріалу; лінгвістичного спостереження – для встановлення особливостей функціонування часток-діалектизмів у прозових текстах; суцільного відбору – для визначення кількісного наповнення досліджуваного твору діалектними частками;

контекстуального аналізу – для дослідження наповнення художніх текстів відповідно до змальованих ситуацій та умов морфологічними діалектизмами в царині частки як складника ідіостилю письменниці.

6. Виклад результатів дослідження

Оскільки увагу в нашій розвідці акцентовано на одній із неповнозначних частин мови, варто насамперед означити основні аспекти дослідження службових слів загалом і частки зокрема в українському мовознавстві. Представники традиційної граматики (П. Житецький, І. Огієнко, Є. Тимченко, С. Бевзенко, С. Самійленко, І. Ковалик, Л. Коломієць, А. Майборода, В. Горпинич та ін.), досліджуючи прийменники, сполучники та частки з позиції діяхронії та синхронії, цілком закономірно вважали їх службовими частинами мови. У новітніх лінгвістичних працях кінця XX – першої чверті XXI ст. службові частини мови виведено за межі лексико-граматичних класів слів і схарактеризовано їх як аналітичні синтаксичні морфеми (К. Городенська, І. Вихованець, О. Безпояско, Г. Весельська та ін.).

У контексті нашого дослідження важливими є напрацювання мовознавців, які вивчають функціонування службових слів, передовсім часток, оскільки саме ці слова мають найбільше стилістичне навантаження як у поетичних, так і прозових текстах, у творах українських письменників як елемент ідіостилю автора, зокрема таких, як Т. Вільчинська, М. Вінтонів, Н. Іваницька, О. Тулузакова, Н. Маслюк, О. Олексенко, О. Шокуров, А. Грицева, М. Лесюк, М. Ткаченко, О. Дзюба, Н. Маслюк та ін.). Водночас варто зауважити, що названі лінгвісти зосереджують увагу на літературних формах службових слів, передовсім часток, хоча їхні дослідження важливі для інтерпретації цих морфологічних одиниць у системі художнього дискурсу.

У функціонуванні службових слів загалом у збірці прозових мініатюр Олени Лотоцької «Ангели в намистах» спостерігаємо дві основні тенденції: 1) в авторському мовленні письменниці цілком закономірно використано традиційні службові частини мови загалом і частки зокрема в літературній формі; 2) у мовленні персонажів відзначено діалектні прийменники, сполучники та частки, які репрезентують виразні риси, передовсім фонетичні, зображеної авторкою середньополіської говірки, відзначаються експресивністю, особливо частки, які й викликали найбільше зацікавлення.

З огляду на зазначене важлива думка В. Чабаненка, який зауважував, що ступінь експресивності діалектизму в мові художнього твору залежить від кількох факторів: від належності діалектизму до певного мовного рівня; 2) від його семантичної прозорості; 3) від того, з якою метою і в який спосіб він уводиться автором у текст (Чабаненко 2002, с. 244). Учений погоджується з

думкою інших дослідників про те, що на художньому літературно-нормативному тлі фонетичні, лексичні та фразеологічні діалектизми більш виразні, аніж діалектизми морфологічні та синтаксичні, що цілком природно, адже фонетичні й лексико-фразеологічні літературні норми більш контрастні до говіркових рис, ніж норми граматичні, натомість багатьом морфологічним і синтаксичним діалектизмам важко стилістично увиразнитися через наявність у літературній мові граматичних варіантів (Чабаненко, 2002, с. 244).

Водночас говірковий морфологічний матеріал у царині частки, представлений у збірці «Ангели в намистах», дещо спростовує наведену вище думку, оскільки вмiле введення авторкою говіркових елементів значною мірою увиразнює текст, надаючи йому зовсім іншого звучання й колориту, оскільки контекст максимально сприяє зосередженню уваги саме на таких лінгвальних одиницях.

Як засвідчила методика суцільного відбору, найбільше функційне навантаження з-поміж службових слів у 43 зразках малої прози мають частки (діалектні форми цієї частини мови зафіксовано в понад 200 реченнях). Найбільш уживаними в діалогах персонажів є діалектні форми вказівних часток, за допомогою яких жителям села вдається вказати на місцезнаходження когось чи чогось, привернути увагу співрозмовника, зосередити на комусь чи на чомусь його увагу.

У літературній мові найпоширенішою серед вказівних є частка **це**, натомість у текстах Олени Лотоцької її цілком заступає діалектна частка **гето**. Письменниця досить часто використовує її на початку речення (**Гето** ж додумаца.... (Лотоцька, 2023, с. 33); **Гето** ви так думаєте (Лотоцька, 2023, с. 68); **Гето** вони шиненько пришилі зо школи... (Лотоцька, 2023, с. 22); **Гето** ж, бач, шиненько худубци даю (Лотоцька, 2023, с. 108) та ін.), привертаючи цим самим найбільшу увагу до сказаного. Водночас спостерігаємо часте вживання зазначеної частки в питальних конструкціях (А, **гето** ти, Якове? (Лотоцька, 2023, с. 55); А хто **гето** до тебе має прити? (Лотоцька, 2023, с. 59); Що **гето** на моєм конці робите? (Лотоцька, 2023, с. 61); Що **гето** світица? (Лотоцька, 2023, с. 344); Аньо, а шо **гето** ти тут сєйш? (Лотоцька, 2023, с. 188); А чо' **гето** ніхто не споває? (Лотоцька, 2023, с. 100); А шо **гето** таке? (Лотоцька, 2023, с. 95); А куди **гето** ви йдете? (Лотоцька, 2023, с. 23)), за допомогою якої вдається активізувати співрозмовника до відповіді, акцентуючи на тому, на що вказують персонажі, надати висловленню емоційності, розмовної тональності, невимушеності бесіди.

Письменниця використовує зазначену частку для вказівки на особу (А **гето** моя Надька прилетіла... (Лотоцька, 2023, с. 27)), предмет (Ти лянь, **гето** ж серпанок (Лотоцька, 2023, с. 50); Мамо, **гето** вже шоста бочка (Лотоцька, 2023, с. 85)), будь-яке поняття, часто й абстрактне (Селец – **гето**

ж біленько (Лотоцька, 2023, с. 29); *Тютко, **гето** ж таки позор!* (Лотоцька, 2023, с. 89)), підсилення міри вияву ознаки чи дії, підкреслення, виділення того чи того члена речення (*А шо **гето** ви розсіліса тутеки?* (Лотоцька, 2023, с. 46); *А я ж соби думая, шо ж **гето** й ви беженци* (Лотоцька, 2023, с. 213); ... ***гето** стулькі води виборхалі* (Лотоцька, 2023, с. 200)). Водночас зауважимо, що авторка у використанні частки **гето** дотримується чіткої послідовності й системності, бо поряд із часткою вживано й вказівний займенник у такій діалектній формі (*Хоть вони в **гетом** роци й вурки булі* (Лотоцька, 2023, с. 109); *Бог прив'юв нас у **гетой** світ* (Лотоцька, 2023, с. 88); *Моя тожить **гетою** зімою в зелени сосни ладіласа* (Лотоцька, 2023, с. 56)). Крім того, наявність таких діалектних форм підтверджено в лексикографічних виданнях, які репрезентують ареал Дубровиччини (**гэто** займ 'це' (Котяш, 2024, с. 46)), та в суміжних західнополіських говірках (Аркушин, 2016, с. 86).

Активно побутує в мовленні персонажів збірки «Ангели в намистах» і вказівна частка **он**, зафіксована у двох діалектних варіантах – із твердим (**оно**) та м'яким (**оньо**) консонантом, які мають приблизно однакову кількість уживань і не залежать від особи, яка використовує ту чи ту форму, адже в мовленні того самого персонажа функціують **оно** й **оньо**.

Із суто вказівною функцією спостерігаємо цю частку в контекстах, де за її допомогою відбувається вказівка на конкретні предмети (**Оньо** миска з зерном (Лотоцька, 2023, с. 206); *Вже **оньо** ліс біленько* (Лотоцька, 2023, с. 341); ***Оньо** яки морди чирвони!* (Лотоцька, 2023, с. 55); ... ***оньо** яка копица на городі стоїт* (Лотоцька, 2023, с. 87)). Крім того, відзначаємо її в реченнях із семантикою волевиявлення, спонукання (*Не сваріться **оно*** (Лотоцька, 2023, с. 58); *Не обіжайтеса **оно**, шо так кажу* (Лотоцька, 2023, с. 23); ... *не бариса **оно**, вже сядаємо* (Лотоцька, 2023, с. 207); ... *і шоб не опаздувала **оно*** (Лотоцька, 2023, с. 258)), коли частка набуває видільного значення 'тільки, лише' (пор.: **анó** 'лише, тільки' (Аркушин 2016, с. 4), **онó** 'т. с.' (Аркушин 2016, с. 365), **онó** 'лишень', 'лиш' (Котяш, 2024, с. 121)), з підсилювальним значенням (*Дощище **оно** яке!* (Лотоцька, 2023, с. 139); ***Оно** ж гонору в обох хоть одбавляй* (Лотоцька, 2023, с. 34); ***Оно** ніхто не треба: ні свої, ні чужи* (Лотоцька, 2023, с. 32); ***Оньо**, як колотіт* (Лотоцька, 2023, с. 152); ***Оньо** яки дощ припустів* (Лотоцька, 2023, с. 163)); для підтвердження сказаного (***Оньо** ж колісь виратовалі Нехайчикув із биди* (Лотоцька, 2023, с. 34); ***Оно** їсть нема шо вам дасть* (Лотоцька, 2023, с. 71); ***Оно** ж мало їх помню* (Лотоцька, 2023, с. 90)). Уживання такої частки надає висловлюванню невимушеності, розмовного колориту, привертає увагу до сказаного, тому вона навіть утрачає суто вказівне значення, а вживається для підсилення чи виділення думки. В інших фонетичних формах фіксуємо

цю частку в словниках, де представлено матеріал із поліських говорів: **ун'б** ч. вказ. 'он' (Котяш, 2024, с. 177), **ан'о** част. 'он' (Котяш, 2024, с. 14).

Значне функційне навантаження в текстах Олени Лотоцької має обмежувальна частка **тільки**, зафіксована в діалектній формі **туко**, яка зберігає виразну фонетичну рису в царині вокалізму представленої говірки – наявність [y] на місці данього [o], оскільки системно репрезентована й в інших частинах мови (пор.: *А вун регоче з баби старої* (Лотоцька, 2023, с. 33); *Не змуг по-тіхому дати* (Лотоцька, 2023, с. 16); *Я, не буйса* (Лотоцька, 2023, с. 84); *І батько муй мене муцно любив* (Лотоцька, 2023, с. 346); *А скульким чужим помогала виродіца?* (Лотоцька, 2023, с. 153)). Зазначена частка вживається для виділення певного слова чи поняття, надаючи їм обмежувального значення. Позиція частки в реченні – здебільшого перед іменником чи займенником (*Холод собачи, туко болячки збірають* (Лотоцька, 2023, с. 139); *Туко состав мавса ши завидна сюда приїхать* (Лотоцька, 2023, с. 72); *... як ти, Нінко, скажеш, шоб туко за Україну* (Лотоцька, 2023, с. 274); *Туко я тее все знала* (Лотоцька, 2023, с. 270); *Туко я в хату несла, а твуй батько з хати* (Лотоцька, 2023, с. 347) або дієсловом (*Туко вибирай, Тетяно, клочче одінкове, шоб гамбулами потомки не лізло* (Лотоцька, 2023, с. 81); *... сьоми год туко пошов* (Лотоцька, 2023, с. 68); рідше перед іншими частинами мови (*Туко не біляни* (Лотоцька, 2023, с. 50); *... Тож ти ши мала, туко тринадцять* (Лотоцька, 2023, с. 77)). Водночас відзначаємо речення з підсиленням зазначеної частки іншими частками для увиразнення думки, ще більшого обмеження, надання нових відтінків у семантиці (*Туко б бабу не чепалі* (Лотоцька, 2023, с. 77); *Туко ж хто б мене ши так покорпану взяв* (Лотоцька, 2023, с. 279); *Не, Таліку, тулько шо його ослобонів* (Лотоцька, 2023, с. 19)).

У близько двадцятьох реченнях функціює підсилювальна частка **ши** (літературна **ще**), яка надає зображуваному відтінку незавершеності, продовження дії чи часу, певного доповнення (*Хай побачит її ши живою, шоб потомки не баялі, шо баба порешила* (Лотоцька, 2023, с. 150); *... а то поки нас не буде, ши хто вкраде* (Лотоцька, 2023, с. 22); *А мо', дійствітельно ши рано юй* (Лотоцька, 2023, с. 68); *А яки ши дурень за пляшку їм гної на поле повивозіт!* (Лотоцька, 2023, с. 58); *Понамокалі геть, ши й собака до смерті налекав* (Лотоцька, 2023, с. 71)). У такій самій говірковій формі, яка відображає тенденції розвитку фонетичних рис зображеної говірки, її відзначають і на інших теренах Полісся (**ши** 'ще' (Котяш, 2024, с. 188)).

Приєднувальна частка **тожить** (літературна **теж, також**) у більшості речень надає смислового відтінку включення (*... то я тому дітяті тожить дядько...* (Лотоцька, 2023, с. 140); *Молітви її тожить вучу* (Лотоцька, 2023,

с. 90); Оксеньку **тожить** (Лотоцька, 2023, с. 79)), інколи – вказує на зв'язок між висловлюваннями (...і мучица при смерті **тожить** не хочу (Лотоцька, 2023, с. 185); ... все казала, що **тожить** на весіллі гочи виплакала (Лотоцька, 2023, с. 317)), відома в інших середньополіських (**то́жит** 'теж' (Котяш 2024, с. 173) та західнополіських говірках (**то́жит** 'теж, також' (Аркушин, 2016, с. 557)), водночас відзначають і її деривати (**то́жека** (Котяш 2024, с. 173)), що свідчить про відтворення письменницею цієї частки саме в тій діалектній формі, яка побутує на теренах Полісся.

Діалектним відповідником літературної видільної частки **навіть** у текстах Олени Лотоцької є **дажить** (пор.: **да́же** ч. 'навіть' (Котяш, 2024, с. 55), яка підсилює слова чи зміст усього речення, надає йому виразності. Письменниця свідомо використовує її на початку речення, навіть окличного, щоб читач одразу звернув увагу на це слово й надав йому особливого значення, зрозумів його важливість (**Дажеть** еслі і нема їх... (Лотоцька, 2023, с. 176); **Дажеть**, не приведі Господі, ти б когось убила (Лотоцька, 2023, с. 88); **Дажеть** не знаю, де вун (Лотоцька, 2023, с. 30); **Дажеть** не вздумай! (Лотоцька, 2023, с. 159)).

Хоть (9 уживань у текстах) – діалектна підсилювально-видільна частка, яка надає словам або й цілому реченню певного смислового відтінку, переважно вживається для виділення або обмеження (**Йду-йду, хоть** почую, де той Селецький канал є (Лотоцька, 2023, с. 28); **Але** я ходіла, **хоть** серце й тьопалоса... (Лотоцька, 2023, с. 118); **Хоть** би в хату хто пустів (Лотоцька, 2023, с. 69); **Думав, хоть** перед смертю (Лотоцька, 2023, с. 62); **Потом** так помалесеньку повернулася спиною – **хоть** бачить не буду, як накинута на мене – і пошла (Лотоцька, 2023, с. 113);

Спорадично Олена Лотоцька послуговується частками, за допомогою яких зреалізовано відношення часткової невідповідності між значенням слова й означуванням поняттям. Із-поміж таких часток виокремлюємо означальні (міри і ступеня) частки з виразним діалектним оформленням **пошти** та **чуть** (**Пошти** кажди вечор (Лотоцька, 2023, с. 318); **Вже пошти** темно (Лотоцька, 2023, с. 343), **За дурни полоски чуть** дітей не втратіла (Лотоцька, 2023, с. 135)), які за своєю семантикою виражають наближення до певної межі, водночас підкреслюють, що дія відбулася лише частково або не відбулася до кінця.

Зрідка відзначаємо функціонування порівняльної (умовної) діалектної частки **будто** (... а я йому на ноги показваю, що **будто** йті не можу (Лотоцька, 2023, с. 79); ... Ліпа возьме да попросіть Марию вишисть ши одну. **Будто** б юй (Лотоцька, 2023, с. 159)), яка вказує на невпевненість, виражає непевність у достовірній інформації.

Насамкінець варто звернути увагу на відзайменникову частку **соби**, що витворилася в результаті партикуляції, яка, як і зворотний займенник (*Я його ткала **соби** на смерть* (Лотоцька, 2023, с. 53); *То ти **соби** Максима в Зосі ши малою випросіла?* (Лотоцька, 2023, с. 53), демонструє одну з визначальних діалектних рис середньополіських говірок – рефлексію *ё як [и]: *А шо, старе Мутіще, лежиш **соби** на печи?* (Лотоцька, 2023, с. 21); *Вже завтреки **соби** полетят* (Лотоцька, 2023, с. 110) ... *мені тут хоть розорвиса, а вона **соби**, пані, всіласа* (Лотоцька, 2023, с. 45); ***Соби** думаю* (Лотоцька, 2023, с. 90).

7. Висновки й перспективи дослідження

Отже, діалектні частки в збірці прозових мініатюр «Ангели в намистах» Олени Лотоцької – важливий не тільки граматичний, а й лексичний компонент, за допомогою якого письменниця передає різноманітні смислові, модальні, емоційні відтінки. Водночас їх доречне використання в мовленні персонажів із максимальним збереженням говіркових форм, притаманних рідній говірці авторки, увиразнює мову художніх творів, виражає семантичні та модальні відтінки, доповнює змістову структуру речень, надаючи їм додаткових смислів. Крім того, як й інші діалектизми, частки як репрезентанти класу морфологічних діалектизмів органічно вписуються в загальний говірковий колорит, представлений у художніх текстах, логічно доповнюють різновиди діалектних елементів, стаючи важливою частиною ідіостилю Олени Лотоцької.

Перспективи вбачаємо в дослідженні діалектних форм прийменників і сполучників, представлених у збірці прозових мініатюр Олени Лотоцької «Ангели в намистах», а також у вивченні лексичних діалектизмів, що уможливить системний опис діалектизмів усіх мовних рівнів у зазначеній збірці.

Література

1. Аркушин Григорій 2016. *Словник західнополіських говірок*. Луцьк: Волинський національний університет імені Лесі Українки.
2. Гримашевич Галина 2024а. Актуалізація дієслівної системи середньополіської говірки в збірці Олени Лотоцької «Ангели в намистах». In: *Слобожанська бесіда – 17. Лінгвістика тексту і вивчення української ментальності: XVII Всеукр. наук.-практ. конф.* Полтава, с. 10–17.
3. Гримашевич Галина 2024б. Актуалізація середньополіських діалектних морфологічних рис у збірці прозових мініатюр Олени Лотоцької «Ангели в намистах»: іменні частини мови. *Лінгвістика* 50/2: с. 6–18. <https://doi.org/10.12958/2227-2631-2024-2-50-6-18>

4. Гримашевич Галина 2024в. Актуалізація фонетичних діалектних особливостей середньополіської говірки в збірці малої прози Олени Лотоцької «Ангели в намистах»: консонантизм. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Філологічні науки* 103/2: с. 83–93.
5. Гримашевич Галина 2025а. Актуалізація фонетичних діалектних рис середньополіської говірки в збірці малої прози «Ангели в намистах» Олени Лотоцької: вокалізм. *Acta Academiae Beregsasiensis, Philologica* 4/1: с. 95–113. <https://doi.org/10.58423/2786-6726/2025-1-95-113>
6. Гримашевич Галина 2025б. Онімний простір збірки малої прози Олени Лотоцької «Ангели в намистах»: топоніми. In: *Сучасні проблеми дослідження української мови й методики її навчання в закладах загальної середньої та вищої освіти: матеріали III Всеукр. наук.-практ. конф.* Полтава: ПНПУ імені В. Г. Короленка, с. 55–60.
7. Громик Юрій 2023. *Післямова. Лотоцька Олена. Ангели в намистах.* Львів: Видавництво Старого Лева, с. 364–381.
8. Громик Юрій – Яворський Андрій 2022а. Актуалізація поліської говірки в прозових текстах Олени Лотоцької. *Лінгвостилістичні студії* 16: с. 31–45. <https://doi.org/10.29038/2413-0923-2022-16-31-45>
9. Громик Юрій – Яворський Андрій 2022б. *Поліські діалекти в сучасній художній літературі: монографія.* Луцьк: Вежа-Друк.
10. Дружок Ірина 2023. Говіркова фонетика збірки оповідань О. Лотоцької «Нині зозуля кувала». *Лінгвістика* 47/1: с. 25–33.
11. Котяш Олександр 2024. *Словник говірки села Залужжя Дубровицького району Рівненської області (залужецька балачка, або баймо по-нашому).* Житомир: Бук-Друк.
12. Лотоцька Олена 2020. *Нині зозуля кувала.* Львів: ЛА «Піраміда».
13. Лотоцька Олена 2023. *Ангели в намистах.* Львів: Видавництво Старого Лева.
14. Чабаненко Віктор 2002. *Стилістика експресивних засобів української мови.* Запоріжжя: Запорізький національний університет.

References

1. Arkushyn, Hryhorii 2016. *Slovnýk zakhidnopoliskykh hovirok* [Dictionary of Western Polesian Dialects]. Lutsk: Volynskiy natsionalnyi universytet imeni Lesi Ukrainky. (In Ukrainian)
2. Hrymashevych, Halyna 2024a. Aktualizatsiia diieslivnoi systemy serednopoliskoi hovirky v zbirtsi Oleny Lototskoi «Anhely v namystakh» [Actualisation of the Verb System of the Middle Polesian Dialect in Olena Lototska's Collection "Angels in Necklaces"]. In: *Slobozhanska beseda – 17. Linhvistyka tekstu i vyvchennia ukrainiskoi mentalnosti: XVII Vseukr. nauk.-prakt. konf.* Poltava, s. 10–17. (In Ukrainian)
3. Hrymashevych, Halyna 2024b. Aktualizatsiia serednopoliskykh dialektnykh morfolohichnykh rys u zbirtsi prozovykh miniatiur Oleny Lototskoi «Anhely v namystakh»: imenni chastyny movy [Actualisation of Middle Polesian Dialectal Morphological Features in Olena Lototska's Collection of Prose Miniatures "Angels

- in Necklaces”: Nominal Parts of Speech]. *Linhvistyka* 50/2: s. 6–18. <https://doi.org/10.12958/2227-2631-2024-2-50-6-18> (In Ukrainian)
4. Hrymashevych, Halyna 2024v. Aktualizatsiia fonetychnykh dialektnykh osoblyvostei serednopoliskoi hovirky v zbirtsi maloi prozy Oleny Lototskoi «Anhely v namystakh»: konsonantyzm [Actualisation of Phonetic Dialectal Features of the Middle Polesian Dialect in Olena Lototska’s Collection of Short Prose “Angels in Necklaces”: Consonantism]. *Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnoho universytetu imeni Ivana Franka. Filolohichni nauky* 103/2: s. 83–93. (In Ukrainian)
5. Hrymashevych, Halyna 2025a. Aktualizatsiia fonetychnykh dialektnykh rys serednopoliskoi hovirky v zbirtsi maloi prozy «Anhely v namystakh» Oleny Lototskoi: vokalizm [Actualisation of Phonetic Dialectal Features of the Middle Polesian Dialect in Olena Lototska’s Collection of Short Prose “Angels in Necklaces”: Vocalism]. *Acta Academiae Beregsasiensis, Philologica* 4/1: s. 95–113. <https://doi.org/10.58423/2786-6726/2025-1-95-113> (In Ukrainian)
6. Hrymashevych, Halyna 2025b. Onimnyi prostir zbirkky maloi prozy Oleny Lototskoi «Anhely v namystakh»: toponimy [The Onymic Space of Olena Lototska’s Collection of Short Prose “Angels in Necklaces”: Toponyms]. In: *Suchasni problemy doslidzhennia ukrainskoi movy y metodyky yii navchannia v zakladakh zahalnoi serednoi ta vyshchoi osvity: materialy III Vseukr. nauk.-prakt. konf.* Poltava: PNPU imeni V. H. Korolenka, s. 55–60. (In Ukrainian)
7. Hromyk, Yurii 2023. *Pisliamova. Lototska Olena. Anhely v namystakh* [Afterword. Olena Lototska: “Angels in Necklaces”]. Lviv: Vydavnytstvo Staroho Leva, s. 364–381. (In Ukrainian)
8. Hromyk, Yurii – Yavorskyi, Andrii 2022a. Aktualizatsiia poliskoi hovirky v prozovykh tekstakh Oleny Lototskoi [Actualisation of the Polesian Dialect in Olena Lototska’s Prose Texts]. *Linhvostylistychni studii* 16: s. 31–45. <https://doi.org/10.29038/2413-0923-2022-16-31-45> (In Ukrainian)
9. Hromyk, Yurii – Yavorskyi, Andrii 2022b. *Poliski dialekty v suchasni khudozhnii literaturi: monohrafiia* [Polesian Dialects in Contemporary Fiction: A Monograph]. Lutsk: Vezha-Druk. (In Ukrainian)
10. Druzhuik, Iryna 2023. Hovirkova fonetyka zbirkky opovidan O. Lototskoi «Nyni zozulia kuvala» [Dialectal Phonetics of O. Lototska’s Collection of Short Stories “The Cuckoo Cooed Today”]. *Linhvistyka* 47/1: s. 25–33. (In Ukrainian)
11. Kotiash, Oleksandr 2024. *Slovnyk hovirky sela Zaluzhzhia Dubrovytskoho raionu Rivnenskoï oblasti (zaluzhetska balachka, abo baimo po-nashomu)* [Dictionary of the Dialect of the Village of Zaluzhzhia, Dubrovytsia District, Rivne Region (*Zaluzhzhia Speech, or Let’s Speak Our Way*)]. Zhytomyr: Buk-Druk. (In Ukrainian)
12. Lototska, Olena 2020. *Nyni zozulia kuvala* [The Cuckoo Cooed Today]. Lviv: LA «Piramida». (In Ukrainian)
13. Lototska, Olena 2023. *Anhely v namystakh* [Angels in Necklaces]. Lviv: Vydavnytstvo Staroho Leva. (In Ukrainian)
14. Chabanenko, Viktor 2002. *Stylistyka ekspresyvnykh zasobiv ukrainskoi movy* [Stylistics of Expressive Means of the Ukrainian Language]. Zaporizhzhia: Zaporizkyi natsionalnyi universytet. (In Ukrainian)

**Діалектні частки в збірці прозових мініатюр Олени Лотоцької
«Ангели в намистах»**

Гримашевич Галина, кандидат філологічних наук, доцент. Житомирський державний університет імені Івана Франка, кафедра української мови та методики її навчання, завідувач кафедри. h_hrymashevych@ukr.net, ORCID: 0000-0003-3225-0031.

Статтю присвячено дослідженню діалектних часток як складників морфологічних діалектизмів у збірці прозових мініатюр Олени Лотоцької «Ангели в намистах». Зазначено, що з-поміж усіх службових частин мови найбільшу частоту використання мають говіркові форми часток, які функціують у художньому дискурсі письменниці в мовленні персонажів, переважно в діалогічному.

Мета наукової статті – проаналізувати морфологічні діалектизми в царині частки, представлені в збірці прозових мініатюр «Ангели в намистах» Олени Лотоцької, як виразний складник говіркової системи та ідіостилю письменниці.

У розвідці за допомогою методу суцільного відбору виокремлено понад 200 речень, у яких ужито різноманітні розряди часток, які мають виразну діалектну віднесеність, оскільки демонструють визначальні говіркові риси, передовсім фонетичні, які системно представлені й в інших частинах мови та зафіксовані в лексикографічних виданнях, де репрезентовано матеріали із середньополіських і західнополіських говірок як підтвердження відповідального використання письменницею діалектних елементів; водночас виявлено найбільш уживані ділетні частки, передовсім вказівні, які є важливою частиною лексики персонажів-поліщуків.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що службові частини мови, зокрема й частки як морфологічні діалектзми, зі збірки прозових мініатюр Олени Лотоцької «Ангели в намистах» досі не були об'єктом системного лінгвістичного дослідження як репрезентант мовлення персонажів і складник ідіостилю письменниці поряд з іншими різновидами діалектизмів. Подальшого розвитку набуло питання важливості представлення говіркових елементів різних мовних рівнів, зокрема й морфологічного, у художньому дискурсі сучасних письменників, до яких належить Олена Лотоцька як представниця актуалізації поліського мовлення в прозових мініатюрах.

У перспективі передбачено дослідження діалектних форм інших службових частин мови, зокрема прийменника і сполучника, використаних у збірці Олени Лотоцької «Ангели в намистах», а також вивчення лексичних діалектизмів, що уможливить системний опис діалектизмів усіх мовних рівнів у зазначеній збірці.

Ключові слова: *«Ангели в намистах», Олена Лотоцька, художній дискурс, середньополіська говірка, службові частини мови, морфологічні діалектизми, діалектні частки.*

Dialectal particles in Olena Lototska's collection of prose miniatures "Angels in Necklaces"

Halyna Hrymashevych, candidate of philological sciences, associate professor. Zhytomyr Ivan Franko State University, Department of Ukrainian Language and Methods of Its Teaching, department head. h_hrymashevych@ukr.net, ORCID: 0000-0003-3225-0031.

The article is devoted to the study of dialectal particles as components of morphological dialectisms in Olena Lototska's collection of prose miniatures "Angels in Necklaces". It is noted that among all function words, dialectal forms of particles have the highest frequency of use; in the writer's literary discourse, they function in the speech of characters, mainly in dialogue.

The aim of the article is to analyse morphological dialectisms in the sphere of particles presented in Olena Lototska's collection of prose miniatures "Angels in Necklaces" as a distinct component of the dialectal system and of the writer's style.

Using the method of continuous sampling, the study identifies more than 200 sentences containing various classes of particles with clear dialectal attribution, since they display defining dialectal features, primarily phonetic ones, which are also systematically represented in other parts of speech and recorded in lexicographical publications presenting material from Middle Polesian and Western Polesian dialects. This confirms the writer's careful and deliberate use of dialectal elements. At the same time, the most frequently used dialectal particles, especially demonstrative ones, are identified as an important part of the lexicon of the Polesian characters.

The scientific novelty of the study lies in the fact that function words, including particles as morphological dialectisms, in Olena Lototska's collection of prose miniatures "Angels in Necklaces" have not previously been the object of systematic linguistic research as representatives of character speech and as a component of the writer's style alongside other types of dialectisms. The study further develops the issue of the importance of representing dialectal elements at various linguistic levels, including the morphological level, in the literary discourse of contemporary writers, among whom Olena Lototska stands out as a representative of the actualisation of Polesian speech in prose miniatures.

Future research will focus on dialectal forms of other function words, particularly prepositions and conjunctions, used in Olena Lototska's collection "Angels in Necklaces", as well as on the study of lexical dialectisms. This will make it possible to provide a systematic description of dialectisms at all linguistic levels in the collection.

Keywords: *"Angels in Necklaces", Olena Lototska, literary discourse, Middle Polesian dialect, function words, morphological dialectisms, dialectal particles.*

Nyelvjárási partikulák Olena Lototska „Angyalok gyöngysorban” című prózai miniatűrgyűjteményében

Hrimasevics Halina, filológiai tudományok kandidátusa, docens. Zsitomiri Ivan Franko Állami Egyetem, Ukrán Nyelv és Oktatásmódszertani Tanszék, tanszékvezető. h_hrymashevych@ukr.net, ORCID: 0000-0003-3225-0031.

A tanulmány a nyelvjárási partikulákat mint morfológiai dialektizmusokat vizsgálja Olena Lototska „Ангели в намистрах” [Angyalok gyöngysorban] című prózai miniatűrgyűjteményében. Megállapításra kerül, hogy az összes viszonyzó közül a partikulák nyelvjárási alakjai fordulnak elő a legnagyobb gyakorisággal; ezek az író művészi diskurzusában a szereplők beszédében, elsősorban a párbeszédekben szerepelnek.

A tanulmány célja, hogy elemezze az Olena Lototska „Angyalok gyöngysorban” című prózai miniatűrgyűjteményében megjelenő, a partikulák körébe tartozó morfológiai dialektizmusokat mint a nyelvjárási rendszer és az író idiolektusának kifejező összetevőit.

A vizsgálat során a részletes adatgyűjtés segítségével több mint 200 olyan mondatot különítettem el, amelyekben különböző típusú, egyértelmű nyelvjárási hovatartozást mutató partikulák szerepelnek. Ezek meghatározó nyelvjárási jegyeket, elsősorban fonetikai sajátosságokat mutatnak, amelyek más szófajokban is rendszerszerűen megjelennek, továbbá olyan lexikográfiai kiadványokban is adatoltak, amelyek közép- és nyugat-polisszjai nyelvjárási anyagot tartalmaznak. Mindez igazolja, hogy az író felelősen és tudatosan használja a nyelvjárási elemeket. A kutatás egyúttal feltárta a leggyakrabban használt nyelvjárási partikulákat, mindenekeelőtt a mutató jellegűeket, amelyek a polisszjai szereplők lexikonjának fontos részét képezik.

A kutatás tudományos újdonsága abban áll, hogy Olena Lototska „Angyalok gyöngysorban” című prózai miniatűrgyűjteményének viszonyzóit, köztük a partikulákat mint morfológiai dialektizmusokat, eddig nem képezték szisztematikus nyelvészeti vizsgálat tárgyát sem a szereplők beszédének reprezentánsaként, sem az író idiolektusának összetevőjeként, más dialektizmustípusokkal együtt. A tanulmány emellett foglalkozik azon kérdéssel is, hogy mennyire fontos a különböző nyelvi szintekhez, köztük a morfológiai szinthez tartozó nyelvjárási elemek megjelenítése a kortárs írók művészi diskurzusában. E szerzők közé tartozik Olena Lototska is, aki prózai miniatűrjeiben a polisszjai beszéd aktualizálásának képviselője.

A kutatás folytatásaként Olena Lototska „Angyalok gyöngysorban” című prózagyűjteményét célszerű volna elemezni a műben használt más viszonyzók, különösen az előljárószók és kötőszók nyelvjárási alakjainak vizsgálata, valamint a lexikai dialektizmusok feltárása szempontjából. Ez lehetővé teszi a gyűjteményben előforduló, valamennyi nyelvi szinthez tartozó dialektizmusok rendszerszerű leírását.

Kulcsszavak: „Angyalok gyöngysorban”, Olena Lototska, művészi diskurzus, közép-polisszjai nyelvjárási viszonyzók, morfológiai dialektizmusok, nyelvjárási partikulák.